

Barn i Middelfart omkring 1870

Oline Marie Thidemann's erindringer

Ved Kirsten Elisabeth Caning

Købmandsgården nr. 15 i Middelfarts Smedegade var i sidste halvdel af 1800-årene rammen om 9 børns opvækst. Et af disse børn, Oline Thidemann, nedskrev på en langstrakt sørejse i 1920'erne sine erindringer om tilværelsen som barn i købmandsgården, hvor hun blev født i 1861. Bortset fra en enkelt dramatisk begivenhed fortæller hun kun lidt om det erhverv, der beskæftigede alle de voksne i huset, så det kan ikke have præget hendes hverdag. Til gengæld fortæller hun om de ting, der var betydningsfulde for børnene, om skolegangen, legemulighederne, frugthavens gavmildhed og epidemiers hærgen, og selvfølgelig om forældrene, Knud Christian Thidemann (1822–1900) og Dorothea Marie Jørgensen (1834–1915).

Far var en ualmindelig god og kærlig far, hvor var han glad og stolt, når han så på alle sine 7 pigebørn, hvoraf de 6 i rækkefølge, og som alle, Gudskelov, så vel som de 2 sønner, kun har gjort navnet ære. Far sagde aldrig nej til noget ønske af vi børn, men moder stod bagved som den fornuftige, der satte en stopper, hvor den burde sættes. Mors afstamning lå egentlig over fars, for så vidt som dér var mere syn for og forståelse af livets bedste værdier. Fars forældre døde, da han var 9 år gammel. Han blev dengang sat i pleje af fattigvæsnet, og han har ofte fortalt, at da han blev konfirmeret, havde han første gang i sit liv sko på fødderne, han har vel til den dag haft træsko.

Knud Thidemanns far var marsvinejæger og bådfører, og han var, ifølge kirkebogen, 11, da moderen døde, og 19, da faderen døde. Dorothea Jørgensen kom fra et fæster- og fiskerhjem på Fænø, der i andre dele af Oline Thidemanns beretning fremtræder som meget stabilt, med overskud til vågen interesse for omverdenen.

Mors og fars ægteskab var ualmindelig harmonisk og lykkeligt. Måske far nok har savnet lidt mere livslyst og frejdighed hos mor, men hun var en mageløs retfærdig og retlinet karakter af den slags man må tænke på,

Smedegade munder ud i Algade, også dengang byens hovedstrøg. »Vi måtte spadserere, når det var ved at blive mørkt, om vinteren fra 5-6, om sommeren efter aftensmad kl. 7«, skriver Oline.

når det gamle ord siges: Immer dør sladder for god kvindes dør. Sladder kendtes ikke i mit hjem, vi levede noget for os selv, i en sidegade, uden for den egentlige færdselsåre i byen. Det var ofte i skolen mine kammerater kunne sige: Ved du ikke det? Det taler da hele byen om. Hos os havde vi ikke hørt noget. Mor var mageløs flittig, ihærdig, nøjsom og sparsommelig, sled tidlig og silde, for at holde tøjet på vi børn og stod selv i vaskebaljen vaskedagen. Der var så tomt i stuen, når mor ikke var der, når vi kom hjem fra skole, vi var altid kede af det, når der blev vasket og slagtet, for så så vi ikke mor i hendes sædvanlige stol. Hun var mageløs om de små, også kærlig mod de store, men hvad hun ikke kunne, var at være ung med de unge. Jeg tror, mor i sine ældre år forstod, at hun ikke havde forstået at holde de ældre børn til sig og dele deres glæder med dem. Sorgerne tog hun fuldt ud del i. Mor havde også svært ved at få svigersønner – og hun fik 7 – og jeg er dog vis på, hun nødig havde set sine døtre ugifte.

Far var første mand oppe om morgenen, gav ofte mor kaffe på sengen og sørgede for, skolebørnene fik morgenmad og kom af sted. Han var af et lyst og glad sind, og han kunne fortælle historier fra sit lange liv, navnlig fra sine unge dage, da han for til søs. Når vore gode omgangsvener kom på kaffevisit om aftenen, gik passieren livligt, og altid var far den, der fortalte.

Jeg har det indtryk, at far så lyst på tilværelsen, han kæmpede meget ved mange lejligheder med tab og ugunstige forhold, men jeg synes, at han holdt humøret højt og modet oppe, var glad og tilfreds i familiens kreds.

Teglværket som legeplads

Knud Thidemann fik i 1848 borgerbrev som skipper og købte 1850 gården i Smedegade, men ernærede sig endnu nogle år som skipper. Der blev bygget en etage til på stuehuset, hvor familien boede, og underste etage blev lejet ud til en købmand.

I 1856 kaldes han ved sit tredje barns dåb købmand og må på dette tidspunkt være begyndt at handle med de varer, han fragtede. En måned efter dåben døde hans kone af barselsfeber, og et år efter giftede han sig for anden gang, med sin husholderske, Dorothea Marie Jørgensen, Olines mor.

Jeg har hørt, at mor de første år måtte føre regnskab over fars kornladninger og udbetale penge, så den gang har han altså stadig sejlet mellem byerne. 1861 købte Far Ronæs Bro (et teglværk), og jeg erindrer som ganske lille, at far selv overtog forretningen i stueetagen i Smedegade.

Far havde det store teglværk med så mange huse fyldte med tørrende endnu ikke brændte sten, at det syntes vi børn en labyrinth ikke til at finde ud af. Da Preussen efter den ulykkelige krig fik Kiel, byggede de krigshavne der, og alt, hvad far kunne lave af sten, blev leveret i Kiel til en hidtil uhørt høj pris. Far havde flere jagter, som sejlede uafbrudt. Der blev bygget en umådelig lang bro med skinner på, dér gik de små fladvogne ladede med sten ud dagen igennem og fyldte skibene, som sejlede frem og tilbage mellem Kiel og Ronæs – smukke gule sten, som man sjældent ser mere til. Når fladvognen var tom, og der var pålandsvind, kunne en mand ved at brede sin frakke ud stående op på vognen fængende vinden få vognen til at skyde fuld fart ad skinnerne ind til land. Hvor var det dejligt at lege deroppe, hvor mange smutsteder, og interessante legepladser, som næsten stod i eventyrets glans for os børn, i de store pakhuse med alle sine lofter over hinanden, som far byggede til at samle alt kornet fra hele Vends Herred og tiendekornet til Hinds-gaul (skønt det vel mere kom til forretningen i Middelfart) og Wedels-

borg, men mest teglværkspladserne og den lange, lange bro.

Teglværket standsede til sidst af sig selv, da der ikke var mere ler. Lerbanken, som far ejede og havde opbrugt, strakte sig nemlig ind under den til Ronæs Præstegård hørende jord, og den kunne far trods alle anstrengelser ikke få at købe.

Stormfloden

Den store stormflods dag (13. november 1872), da vandet fra den botniske bugt fyldte Østersøen, som ikke hurtig nok kunne tømme sig gennem de 3 smalle vandveje: Store- og Lillebælt og Øresund og derfor satte alle flade dele af Danmark under vand, da havde far 70 tdr. hvede liggende på det underste loft (i Ronæs Bro). Da vandet fyldte gården og begyndte at gå ind i pakhuset, fik Lind (bestyreren) mandskab til at flytte sækkene med kornet op på lad, som de mente vandet ikke ville nå – men det nåede dertil, det steg og steg, gik ind i huset – beboelsen og butikken, fyldte alt, stod til sidst midt op på vinduerne – tapetpapir ville aldrig mere fæstne sig til de vægge, hvor vandet havde været, for det var jo salt, skønt Ronæs Bro ligger helt inde i bunden af Gamborg Fjord, en arm af Lillebælt. Hveden blev ødelagt; det blev forsøgt at tørre den, jeg husker den ligge på pressenninger i gården i Middelfart, men brødkorn blev det ikke til, og far tabte mange penge på den. Dampmøllen, som lå lige over for Ronæs Bro på den anden side af fjorden, blev væltet af bølgerne og tog møllersvenden med sig ud i dybet.

I Middelfart rasede stormen hele dagen, så ingen i hele Storegade kunne komme ud af deres døre. I sovekammervinduet hjemme så vi det høje sprøjt af vandet op på broen, hvor ingen mennesker kunne komme den dag. Vi mente jo, der ikke kunne blive tale om skolegang, men far mente jó, vi fik godt tøj på, og så gik han med op om ad Søndergade, hvor stormen ingen rigtig magt havde, ned til Nygade, hvor skolen lå, men vi var omtrent de eneste, der kom, og vi havde dog længst skolevej af dem alle, tror jeg; men der blev sagtens ikke læst meget den dag, stormens hylen overdøvede alt. Først næste dag fik vi at vide om alle ulykkerne ved Ronæs Bro.

I den private pigeskole

Oline Thidemanns familie hørte til blandt de økonomisk bedre stillede, og det satte sit præg, bl.a. på børnenes uddannelse. Oline og hendes søstre blev sat i privat pigeskole.

Det var mor, som satte igennem, at der intet blev sparet på vores skolegang og uddannelse, og hvilket held, at vi fik en så udmærket pædagog

*1865 blev de fire
ældste af andet kuld
forevigt hos fotograf
Sick i Middelfart.
Fra venstre Dagmar,
Christian, Alex og
Oline.*

til lærerinde som Margrethe Møller, jeg kan aldrig nok takke hende for den bund, hun lagde i min barnesjæl ved sine storstilede ualmindelige foredrag i historie og geografi i vor skole. Og da jeg som 12-årig kom hos frk. Thårup fik jeg netop det, som den alder kan modtage: en udmærket sprogundervisning. Som udgået af skolen fik jeg endnu i et par år ekstratimer i sprog og regning, så jeg allerede i en alder af 17 år kunne blive hjælpelærerinde i den skole, jeg nylig var udgået af.

Min første skolegang var hos frk. Norden ovenpå hos bager Frelle Friis i Søndergade. Hos hende lærte jeg at læse, skrive, strikke og sy. Hun var ualmindelig dygtig til alle håndarbejder, men ellers var der vist ikke videre ved hendes undervisning. Hun blev forlovet og gift, med en englænder, som var kommen hertil ved anlægget af banen gennem Fyen og rejste med ham til London, og Margrethe Møller overtog hendes skole.

Hos frk. Norden var jeg i den yngste klasse, hos frk. Møller kom jeg

*Visitkortportræt af
den snart voksne
Oline, ca. 1875.*

i øverste; hvordan det gik til, forstår jeg ikke, faktum er, at jeg aldrig har gået i mellemklassen. Skolen lå i Nygade. Der var 2 klasseværelser og 1 stue, som var Margrethe Møllers egen, men der residerede den ældste klasse. Vi havde et skolebord med 6 rum, 3 til hver side, dem måtte vi dele 2 og 2, når vi var flere end 6. Af mine klassekammerater kan jeg nævne: Petra Raffenberg, Fransiska, Thora og Ingeborg Blicher (hvoraf Ingeborg en lang tid var min bedste veninde), Rosina Michelsen, Signe Møller, Pouline Eskildsen, Anna Edsberg, Emilie Leth. I 2. klasse gik min søster Alex (Karen Alexandra Thidemann, født 1863), og i den mindste gik Dagmar (Lovise Augusta Dagmar Thidemann, født 1864).

Da vi mødte første gang i den ny skole, gik Margrethe Møller alle vore syasker igennem, ordnede dem, børstede støvet ud af dem, og så fortalte hun en historie: Der var en gang en mand, som havde drukket sig fuld. Han tumlede hen ad gaden, og så faldt han i rendestenen og kom til at

ligge ved siden af en stor so. Næste dag var han pæn og pyntet og gik sig en tur på gaden, så mødte han soen, og den sagde til ham – til stor skam for ham – : Goddag kammerat. Dette var Margrethe Møllers begyndelse med vi børn, og som jeg husker hendes første historie, således har hele hendes undervisning haft umådelig betydning for mig livet igennem og jeg har husket og bevaret meget af, hvad hun har fortalt, og hun har i høj grad givet mig forståelse af betydningen af det levende ord i undervisningen og i hele udviklingen for ethvert menneske.

Men hendes fortjeneste ved sit arbejde var altfor lille. Hvor havde en by som Middelfart dog lidt øje for, hvad en sådan skole betyder for en så lille by. Hvor er menneskene kortsynede, at de ikke sørgede for, at hendes indtægter var sådan, at hun kunne holde den nødvendige hjælp, i stedet for at hun sled sig op, ja til sidst endog gjorde skolen ren selv for at spare pighjælp. Hun fik ikke nok at spise, ingen tænkte på at hjælpe hende, og da der tilbød sig en plads i Stockholm, tog hun den. Jeg forstår slet ikke, at ingen forældre havde syn for, hvad deres børn mistede, da Margrethe Møller ophævede sin skole.

Jeg var så gammel, at jeg kunne modtage den mere tørre, men i sproglig henseende udmærkede undervisning hos frk. Thårup, men alle de mindre, som i stedet for en levende fyldig, gribende forkyndelse af og om alle historiens skikkelser og begivenheder fik en lectie i bogen at sætte sig ind i hjemme, derfra og dertil, allerhøjest fik det læst op, de tabte meget ved at undvære Margrethe Møllers undervisning – lærte ikke at fortælle med sine egne ord; at bevise, at man havde forstået indholdet, det var der ikke noget, der hed.

Margrethe Møller sad om aftenen med bunker af bøger slået op oven på hinanden, læste det hele igennem og tog heraf, hvad hun syntes egnede sig for hver classes standpunkt, satte sig levende ind i det hele, og så fortalte hun, fortalte så øjnene stod stive i hovedet på os, og vi slugte hvert ord af hendes mund. At læse hjemme var egentlig ikke nødvendigt, for vi glemte ikke, hvad vi havde fået givet på den måde. Så lærte vi udenad, alle sange, som knyttede sig til hver begivenhed og sang dem ved begyndelsen af hver time, vi kunne tilsidst en masse, og det hjalp også til at huske, hvad der var blevet fortalt. Vi havde hjælpelærereinder til andre fag, men al historie, bibelhistorie, geografi og tildels naturhistorie havde Margrethe Møller selv.

Da hun rejste, måtte hun låne 2-300 kr. af far for at kunne betale sin gæld, jeg er glad ved at tænke på, at min far hjalp hende. Jeg husker så tydelig, mor sige til folk, når sligt kom på tale: Børnene er aldrig kede af at gå i skole, de længes ligefrem derefter – og det var sandt, og vi havde dog en lang skoletid fra 8-12 og fra 2-4 henad 5, vi begyndte og sluttede

hver time med sang, så dertil gik jo en del tid, men vort hjemmearbejde var mest stille, læsning var der ikke meget af ud over det sprog vi havde, men det blev der altså gjort mindst ved; dog læste vi både engelsk og fransk, hvorimod det ikke »passede sig« for danske børn at læse tysk, så hurtigt efter 1864.

Da jeg kom til frk. Thårup og skulle gå sammen med min klasse, den ældste, hvoraf dog alle var 1 å 2 år ældre end mig, var jeg langt forud for dem i fortællende fag, men det kneb med sprogene. Tysk måtte jeg have ekstratimer i, men jeg fik egentlig aldrig fat i begyndelsesgrundene, der manglede mig altid noget. Jeg holdt dog også meget af den skole, navnlig da den gik over til Christian Thårup, som jeg kom til at holde meget af, og hos hvem jeg blev hjælpelærerinde i en alder af 17 år.

Til præst

Som 14-15-årig gik jeg til præst hos pastor Andreas Leth, hvem vi alle elskede. Jeg kan hertil knytte den bemærkning, at jeg aldrig har lært katekismus – i den tid og langt senere alle børns plage. Margrethe Møller brugte det ikke, hendes bibelhistorie-timer var som de andre historiske timer fulde af liv og malende beskrivelser. Hos frk. Thårup kom jeg i øverste klasse, hvor katekismen var et overstået stadium, og pastor Leth ønskede katekismen hen, hvor peberet gror, så jeg slap virkelig til at blive fri for den plage i min skolegang. Da mine kammerater hos frk. Thårup alle var mindst 1 år ældre end jeg, gik jeg ud af skolen forinden min konfirmation, men tog så sammen med flere af kammeraterne sprogundervisning i engelsk og fransk hos frk. Thårup. Hos gamle lærer Jensen (gamle Jensen var altid hans navn, da der var én Jensen til som var kommen senere til realskolen) tog jeg timer i tysk, og hos lærer Petersen ved borgerskolen i regning, alt for at dygtiggøre mig til min formodede senere stilling som lærerinde. Den 8. april blev jeg konfirmeret i Middel-fart smukke kirke, en meget stemningsfuld højtidelighed. Hvor jeg husker grant da jeg gik mellem far og mor til kirken – at køre var der ikke tale om – med slæb på min sorte kjole og op ad kirkegulvet til øverste stol, da jeg som den ældste skulle stå øverst. Jeg fik af min far det ur, som jeg stadig går med.

Klaverspil

Også min første musikundervisning fik jeg hos frk. Norden, men den måtte jeg hellere været foruden. Jeg husker, hvor jeg plagede far om at få lov til at spille, jeg ved ikke, hvor jeg havde set eller hørt et klaver, men det må jo have ligget i mig. Da far kom og fortalte, han havde købt

et taffelformet klaver og havde taget nodelstolen med sig, for at det skulle være sikkert, blev jeg så glad, så glad – og jeg var dog kun 7–8 år.

Da frk. Norden rejste, spillede lærer Nissen fra Fænø med mig en tid, han trampede takten med foden, og ingen rettede mig med håndstilling eller sligt. Så kom der en fru Freund til byen, som gav undervisning i musik og sprog, hende kom jeg til, og der måtte jeg begynde helt forfra: Havde du dog aldrig sat fingre til klaveret, sagde hun, så meget var der at pille ud. Frk. Anna Møller overtog senere fru Friends musikskole, og hende kan jeg takke for alt, hvad jeg har lært med hensyn til musik. Hun var måske ikke selv så fuldt musikalsk, men hun var grundig og påpasselig, og man slap ikke fra noget, før man beherskede det. Mod mig var hun altid god og venlig, har givet mig noder flere gange, lånte os ældste elever 4-hændige ting, vi indøvede sammen og spillede søndag formiddag, da hun var for optaget de daglige dage med sine elever – det fuldstændig gratis. Jeg lærte meget hos hende, men jeg må give mig selv den ros, at jeg kunne mine ting, når jeg kom til hende.

I 1868 var vi meget plagede af skarlagensfeber og lå alle undtagen far og Christian (Hans Christian Thidemann, født 1860). Den 7. marts blev min lille søster Thyra født; moder var meget syg og fik også skarlagensfeber, så vi måtte have en goldamme til barnet. Hun passede hende ikke godt; det var en ulidelig hed sommer, det var næsten umuligt at holde mælken i flasken sød; at koge mælken kendte man ikke til, og da min moder var oppe første gang efter sin sygdom, fandt hun flasken i vuggen hos barnet fuld af fuldstændig tyk, sur mælk. Det gjorde et sådant indtryk på moder, at hun fik et tilbagefald. Jeg lå syg det meste af den sommer; husker så tydeligt, hvordan jeg lå i sengen, og hvor langsomt dagene gik. Mit hår faldt så meget af, at sengen hurtigt var fuld af hår, selv om den ofte blev redt. Da jeg begyndte at komme mig, fik jeg hver morgen ufravigelig næseblod, som plagede mig meget. Jeg fik så megen medicin, og det var mig så svært at tage.

Lille Thyra døde 4. august 1868. Jeg husker hun var død, og at ammen græd så meget og kyssede hende. Hun har jo nok haft noget at bebrejde sig, men det var en vanskelig sommer med et lille flaskebarn; dog burde der selvfølgelig være passet bedre på, vi havde selv køer og kunne få mælken frisk.

Børnekopper

I 1872 var Oline Thidemann med 2 af sine søskende i København for at se Industriudstillingen, og der blev Christian syg. Han var blevet smittet med børnekopper.

Christian var syg på hjemrejsen med damperen, hvor jo også Margrethe (Ane Margrethe Thidemann, født 1856) og jeg var med. Han blev straks puttet i seng, da vi nåede Middelfart, men endnu anede ingen, hvilken frygtelig gæst, vi havde fået indenfor vore mure; først da jeg blev syg og straks efter også Minna (Minna Thidemann, født 1870), gik det op for vor huslæge, gamle dr. Blicher, hvad det var. Jeg blev lagt i seng oppe på det ene loftværelse, Minna i det andet, og vi fik en gammel kone, Madam Grøn, til at passe hende, mor kunne jo ikke for hele husets, forretningens og de andre børns skyld lukke sig inde med Minna. Jeg blev i værelset i 14 dage, de første 8 i sengen, de sidste 8 siddende oppe.

Sygdommen var snart overvundet for mit vedkommende, da jeg jo var vaccineret – men lille Minna, hvad led hun ikke, det stakkels barn; hendes lille ansigt var et eneste stort sår, øjnene lukkede. Da jeg kom op, var jeg inde at se til hende og blev forfærdet over at se min lille stakkels søster. Hun havde kradset sig på den ene kind, blodet flød, og hendes små fingre var fulde af blod. Når lægen kom, rev han sårene af, formodentlig for at forhindre de stygge dybe grubear, men hvor hun skreg, mit hjerte krympede sig, så snart jeg så lægen, jeg vidste, hvad der forestod.

For mig var dagene lange og triste, men mine lærerinder sendte mig bøger, og jeg hæklede blonder til min mor, som jeg sendte ned med bakken. En stol stod midt på loftet, der blev bakken sat med vor mad, der hentede de de tomme tallerkener ned i køkkenet – der var jo egentlig smitteveje nok, hvis smitten skulle være bragt videre. Mine søskende måtte ikke komme i skolen, men de læste med hinanden, og da jeg efter en grundig rensning og varmt bad kom ned til dem, holdt jeg efter fattig lejlighed skole med dem.

Der blev bygget et hus – en staldbygning – inde i gården ved siden af, hvortil jeg havde udsigt fra mit vindue, jeg kan i sandhed sige, jeg har fulgt hver sten, der blev lagt i den mur, der var min eneste fornøjelse i de strenge 14 dage. Dog hvad var mine lidelser mod Minnas, som tilmed fik et arret ansigt at gå livet igennem med.

Da hun langt om længe kom ned mellem vi andre, kunne hun ikke kende os og havde helt glemt at gå. Jeg ser så tydeligt hendes lille bedrøvede ansigt, som hun sad på Madam Grøns arm den første gang, vi så hende i dagligstuen efter sygdommen.

Lege- og tumlepladser

Tre dage før Olines forældre blev gift, var deres ejendom i Smedegade genstand for en almindelig ti-årlig omtaxationsforretning, der fastsatte ejernes krav til erstatning efter en eventuel brand. I brandtaxationsprotokollen be-

skrives bygningerne med hensyn til størrelse og byggemateriale, således som de må have set ud det meste af Olines barndom.

Ud mod gaden var der et 10-fags grundmuret hus, knap 23 alen langt, i 2 etager og med fuld kælder. I stueetagen var der både butik og beboelse, som jo var lejet ud den første tid, og på første sal boede familien. Ved den ene ende af huset var der indkørsel til gården bagved. Senere må der være bygget til den øverste etage over indkørslen og dér indrettet soveværelser, som det fremgår af beretningen. Stuehuset var nord-syd vendt ligesom Smedegade. Langs skellet ind til naboerne var der i den ene side af gården en 4-fags halvtagsbygning, der blev brugt til vaskehus, et locum og et grundmuret hegn. I den anden side var der 6 fag pakhus. Det var 15 alen langt, bygget med halvtag af fyrrebindingsværk ind mod gården og grundmur mod naboen. Det havde hverken loft, gulv eller vinduer, men kun dør og luger. I den østre ende var det bygget sammen med det baghus, der dannede den fjerde side i gården. Det var kornmagasinet, 24½ alen langt og af grundmur. Det var bygget i 2 etager og var indrettet til 4 kornlofter, som var tilgængelige gennem 44 luger. Midt i bygningen var der gennemkørselsport til den bageste gård, hvor staldbygningen lå. Den var 37 alen lang og ligeledes af grundmur, og indeholdt foruden stald foderlo, vognport og karlekammer. I forbindelse med denne gård var der adgang til haverne.

For Oline Thidemann var alt dette først og fremmest en legeplads.

Fars og mors soveværelse var over porten til gaden, børneværelset bag ved over porten til gården; der var ingen kakkelovn og kom kun varme fra den gammeldags kakkelovn i soveværelset. Vi legede aldrig i børneværelset, men om vinteren i soveværelset eller oppe på loftet, hvor vi havde en gynge, om sommeren i gården og haverne, navnlig græshaven. Og så var der laden og stalden til fremmede heste, vi havde en dejlig tumleplads ude.

Far havde i min første barndom rigtig store tømmerstabler, hvor det øverste er dobbelt så bredt som det underste, i baggården; det var vor mindste kunst at krybe op ad dem og ned i hullet inde i midten. Vi elskede også at hoppe ned i hø og halm oppe fra kostaldsloftet ned i den lille lade. Far havde noget jord – mest lejet – vi havde 2 køer og 3–4 heste til brug for forretningen med al sin kul- og anden kørsel.

Efter sygdommen i 1872 blev værelset på loftet, hvor jeg havde været de 14 dage, kaldt mit værelse, og det lå jeg så sammen med min søster Dagmar i, flere år. For at komme til det, måtte vi op ad køkkentrappen og over hele loftet, hvilket mest skete i mørke. Jeg var glad for mit værelse, hvor jeg dog først langt senere fik en kakkelovn.

Vi børn havde en dejlig tumleplads i de 2 gårde og græshaven, som var indhegnet med stakit ind mod Rammeskovs have. Der var en låge i den

fjerneste ende, at gå ned til den var ikke at tænke på, nej en-to-tre over rækværket i øverste ende, det var meget lettere. Der inde var en stikkelsbærbusk, den måtte vi plyndre – og den blev plyndret, vi lå til sidst og kikkede ind under og op gennem den, om der skulle være et endnu. I Rammeskovs have var to store gamle pigiontræer, som kastede æbler ind i græshaven om efteråret – det var dejligt at finde en fin lyserød lille pigion og hurtigt sætte den ned. I den egentlige have ved siden af var både et kirsebærtræ, et pæretræ, jordbær, hindbær og ribs, men deraf måtte intet røres, og det kunne aldrig falde os ind at være ulydige, vi nøjedes med stikkelsbærbusken, men vi havde jo bedsteforældrenes haver på Fænø i baghånden, der var jo nok at få. Kom der fremmede børn i vor have og tillod sig at tage noget af frugten, blev vi aldeles forfærdede. Jeg ved ikke af, at der nogen sinde blev skældt på os, men hvad én gang var sagt, kunne det ikke falde os ind at handle imod.

Den kedelige lørdag

Lørdag var gerne en kedelig dag, da blev der gjort rent og skuret gulve i dagligstuen og på trapperne – man kendte ikke andet end hvidskurede gulve i min barndom. Når vi kom fra skole, skulle vi løbe om i gården og op ad køkkentrappen for at holde den anden trappe pæn til søndagen og for at den kunne få lov at tørre. Lørdag eftermiddag var fri fra skolen, men vi måtte sidde i soveværelset, først om aftenen – til aftensmad – fik vi lov at komme i dagligstuen. Om aftenen var der børnestorvask, alle halse blev vasket, alt linned kasseret og ny på alle de små børnekroppe, at de kunne være nemme at gå til søndag morgen. Vi blev altid pyntet om søndagen, om sommeren i rene hvide bomuldsstrømper, hvide mame-lukker, der sås neden for kjolen og stivede sirtseskjoler. Hvilken mængde børnekjoler havde mor ikke at vaske og stryge, alle vinduer hang fulde ud til gaden strygedagen, for at de kunne få den sidste tørring af solen, og hvilken mængde hvide strømper; at give småpiger sorte strømper på, kunne slet ikke tænkes. Da mine børn begyndte at vokse til, har jeg ofte sagt til mig selv: Gudskelov for sorte strømper, hvad skulle der blevet af mig, hvis jeg skulle holdt alle de små ben med hvide strømper – men det måtte altså min mor.

Søndagshygge

Søndag morgen måtte vi, så mange som ville, komme ind til far i hans seng. Vi blev stoppet ned rundt omkring ham, en ved hver side, en, to eller tre ved fodenden, og så kom den gamle kagekone – Stine synes jeg,

hun hed – og så fik vi lov at vælge os hver en kage: sukkerkage eller kringle, eller hvad vi ville. Alex var altid straks på det rene med, hvad hun ville have, jeg valgte gerne det samme, da jeg havde en urokelig tillid til Alex' smag, var ikke nær så sikker på min egen.

Kagerne spiste vi i sengen, jeg husker ikke, at vi fik kaffe på sengen, det var vist umuligt med så mange børn.

Når vi var pyntede søndag morgen, tog vi hinanden i hånden og gik en tur »rundt om gaden« – d.v.s. op ad Smedegade, rundt om hjørnet, ned ad Knorregade over Fisketorvet og op ad Smedegade til den kendte port – jeg tænker, mor har stået i vinduet og frydet sig over alle sine pæne rene småpiger. I Knorregade boede en søster til bedstefar, Madam Bonnemann, hende nikkede vi altid til, hun holdt meget af os, og jeg ved, hun har talt om, hvor pænt Madam Thidemann holdt sine småpiger.

Så længe vi havde barnepige, blev vi sendt i skoven med hende med den mindste i barnevognen. Det var altid op på Kongebrobakken, hvor byens barnepiger mødtes og sladrede sammen. Jeg husker en gang, barnepigen var optaget af sit, så sætter en af de mindre barnevognen i gang, den begynder at rulle ned ad bakken hurtigere og hurtigere, til den havner i grøften ved den ene side, vognen vælter, og barnet styrter ud, og barnepigen i flyvende fart ned ad bakken for at redde.

Der var dejlige skrænter at løbe ned ad, og vi var ikke bange for noget, men kunne blive ved i timevis. Også omme ved Langedam, hvor der var en bænk, var der en dejlig lang skrænt. Der kom vi en gang galt af sted, en af de små trillede ned ad skrænten og fik snavset sin kjole til. Men vi var ikke rådvilde, trak kjolen af ungen og gav os til at vaske den i bækken, der flød der. I det samme kom Georg Christensens gående og så, hvad vi havde for – »så«, sagde Alex, da de var gået, »nu går de hjem og sladrer til mor« – det var ikke videre pænt sagt, men passede vist nok.

Kongebroskoven er uforlignelig som legeplads og spadsereplads for børn og unge mennesker. Da vi blev ældre, kunne vi ikke nøjes med den almindelige Kongebroskov, men måtte længere ud til Granskoven bag Skovriddergården, så langs vandet helt om til Batterierne og Galles Klint – eller den anden vej gennem Hindsgaul med den vidunderlige have, som i min barndom blev holdt så udmærket, over engen til Gammel Slot, hvor der endnu fandtes lidt murrester fra det rigtige gamle Hegnæsgaul, hvor Erik Glipping og Erik Menved har resideret. Der var i forårstiden aldeles blåt af ægte violer.

Søndag middag fik vi altid kødsuppe med kødboller og risbudding til med rosiner i, det elskede vi alle. Når de gamle fra Fænø kom over for at gå i kirke, spiste de middag med, så var vi et stort bord. Jeg husker, hvor mor sad på en stol ved komfuret og satte kødboller på suppen af

Således så hjemmet ud omkring den tid, Oline forlod det. Den alvorsfulde kvinde i baggrunden er hendes mor.

et stort lerfad, som var helt fuld af farce, så drejede hun hele tiden fadet og tog den næste bolle, hvor hun havde sluppet den sidste. Mor var dygtig i sit køkken, men stærkt konservativ, der blev ikke forsøgt noget nyt, vi blev i den gamle skure, men det var jo en stor husholdning, 2 á 3 i butikken, 1 á 2 karle, som spiste i køkkenet, 2 á 3 piger, hvoraf den ene malkede, og om sommeren måtte gå i marken at malke, når køerne var på græs, så skulle hun af sted til middagsmalkningen netop som der var mest at gøre i køkkenet med maden.

Familieliv om vinteren

Vinteraftnerne i mit hjem var meget hyggelige, når vi alle samledes om det store spisebord med petroleumslampen: en stålampe i min første barndom, men så snart det blev brug med hængelamper, købte far straks en, da det stod klart for ham, at det var upraktisk med en stålampe til så mange. Jeg har også et par gange været med at vælte den, når vi blev uenige om, hvor den skulle stå.

Hængelampen gav et dejligt lys i sammenligning med, hvad vi var vant til. Mor sad for enden af bordet ved siden af køkkendøren, far i sofaen, vi største pigebørn efter alder på den anden side, hver med sit håndarbejde. Jeg var egentlig aldrig ked af at sy og hække, men for Alex kneb det at sidde så længe stille. Jeg hækede blonder til alt det linned, mor syede til vi børn. Det var rigtigt de hækede blonders tid, men mor kunne ikke tåle at hække, hun syede linnedet, og Alex og jeg skaffede blonderne.

Også korsstingsbroderi havde vi meget af, navnlig har jeg syet en mængde broderede morgensko til mig selv og alle mine søskende. Vi skulle skifte støvlerne, når vi kom hjem af skole, vel nærmest for at spare det dyre fodtøj. Så broderede vi overlæderet på stramaj med uldgarn, fik skomager Frandsen til at tegne et mønster efter dens fod, som nu skulle have sko, så lagde vi det på stramajet og slog en blyantsstreg rundt og derefter broderede vi. Det gjaldt så om at få et pænt mønster, jeg har ofte siddet og studeret på at sy sådan et mønster af. Ja, vi blev holdt til håndarbejde og det har været mig en stor hjælp livet igennem, at jeg fra min barndom var vant til at være flittig og tage tiden i agt. Måske mange børn ikke har godt af det meget stillesiddende, Alex led absolut under det, men den gang tænkte man ikke så meget på sport og friluftsliv som senere tider. Far havde dog en stærk følelse af, at gymnastik var godt, der var en underofficer, som gav gymnastikundervisning til hjælp til hans magre lønning, men det var altså den slags, soldater får, og passede jo dårlig nok for småpiger – dog skade har det absolut ikke været til. Vi lærte jo dog at stå ret og gå lige, og så havde vi håndvægte, men jeg tror de var for tunge. Det foregik i den store sal på Hotel Aden, alene at løbe gennem den var en fryd for vi børn.

Badning

Også danseskole gik vi på nogle gange, og badene om sommeren var jo udmærkede for os. Vi holdt meget af strandbadene, og vandet ved Middelfart er jo ganske dejlig friskt; far ville også absolut, vi skulle gå i bad hver dag, men mor havde ikke tid for sit store hus og mange små børn at gå med, så jeg blev som den ældste sendt afsted med mine små søskende. »Når I er kommet op af vandet«, sagde mor, »skal I lukke døren ud til baderummet, (mor vidste, badehuset hurtigt ville blive varmt, når døren blev lukket), og når I har fået chemise på, skal I straks tage Eders strømper på«, begge dele for at skåne os mod forkølelser, og selvfølgelig gjorde vi, hvad mor sagde, andet kunne ikke falde os ind; var der kammerater med, som ville have døren åben, husker jeg tydelig, at jeg sagde: »Mor har sagt, den skal lukkes« – og den blev lukket, og

endnu den dag idag, når jeg bader i Øresund, tager jeg pligtskyldigst mine strømper på, så snart jeg har mit linned på – det har min mor jo en gang sagt, at jeg skal.

Det var et stort ansvar at lægge på mine unge skuldre, at have ansvaret for mine små søskende, når vi badede, alle stoppede sammen i et rum. Der var ikke så mange badehuse, men Middelfart husede den gang mange badegæster, og badejomfruen, Jomfru Hindsgaul, ville ikke undvære mere end et badehus til os. Så måtte jeg, selv med kun lidt tøj på, se at få nogle af de små færdige og sende dem ud på broen, så vi andre fik mere plads.

Mor ville gerne have far til at læse højt om aftenen, og han forsøgte nogle gange. De to små, Marie (Marie Kirstine Thidemann, født 1869) og Minna, skulle i seng før vi andre, og når de gik ind i barneværelset, skulle døren stå lidt på klem for at give dem varme derind. At de fik varme, var jo meget problematisk, og for vi andre, som blev siddende om bordet, var trækken ved fødderne slem, så vi søgte hurtigst muligt at få døren trukken til igen. De havde en lille lampe at gå i seng ved, den var næsten ikke til at gå med uden at den slukkedes.

Når vi sad samlede om bordet om aftenen, kunne det ske, at det bankede på døren; så blev vi altid glade, for så var det Georg Christensens, eller lærer Mylius og hans hustru, langt sjældnere bager Møller med hustru, men hvem det så var, så vakte det altid glæde. Vi rykkede sammen, de fremmede fik plads i sofaen, og så gik der bud i køkkenet om at få kaffevand på, og et par af os – mest Alex – blev sendt til bageren efter kager: en 25-øres kringle var næsten nok til os alle. Så begyndte far at fortælle historier fra sine unge dage eller de 2 herrer spillede kort.

Oline bliver gift og forlader Middelfart

Som 15-årig blev Oline Thidemann inviteret til at besøge en af sin fars forretningsforbindelser i hans hjem i Nordengland. Det blev til et ophold på tre måneder, hvor hendes gode manerer og engelskkundskaber stod sin prøve. Da hun kom tilbage, gik hun ind i et nyt afsnit af sit liv.

Få dage efter min hjemkomst blev jeg 16 år, og det år, som fulgte, var så at sige mit eneste ungdomsår, da jeg nød livet på enhver for mig opnåelig måde og var fri for alle livets pligter. Den og så den næste vinter var mine eneste balvintre – mange baller var der ikke i den lille by, men hvad der var, tog jeg del i. Der blev også dannet en sangforening, hvor jeg sang med i kor og deltog i to koncerter. Begge vintre blev der spillet dilettantkomedier, hvor jeg havde roller.

*Oline, Alex og
Dagmar den vinter,
Oline arbejdede som
hjælpelærerinde i
Middelfart og for-
lovede sig med
Niels Christensen.*

Efter mange overvejelser forlovede hun sig 19 år gammel, først hemmeligt, med Niels Christensen, der var næsten 20 år ældre. Han var stedsøn af Niels Rammeskov i Algade, hvis baghave stødte op til Thidemanns, og havde altid været en velkommen gæst i Olines hjem. Det gav anledning til en del sladder, som generede hende gevaldigt, og forbindelsen mødte modstand, især fra Niels Rammeskov, som aldrig rigtig accepterede Oline som sin svigerdatter.

Vinteren 1879–80 var hun hjælperlærerinde hos frk. Thårup, og 1. maj 1880 tog hun plads på en gård i Ringe, d.v.s. hun måtte betale 400 kr. for at være der og lære husgerning. Alt hvad hun kunne lære, fik hun brug for som kone på Smidstrupgård, 10 km syd for Vejle, som Niels Christensen købte i 1880. Den 21. maj 1881 blev de gift i Middelfart Kirke.

Min kære pastor Leth viede os og talte om kærligheden, som bærer alt, overvinder alt. Han var en mageløs taler, og vi holdt begge meget af ham. Og så gik jeg ved min mands arm gennem kirken ud til vognen, som kørte os hjem til Smedegade.

Gadens beboere havde allerede om formiddagen pyntet huset med blomsterguirlander, og byens unge piger havde pyntet kirken. Gaver sendte man ikke, men blomsterbuketter, og det var nok så heldigt, for brudgommen havde glemt brudebuketten.

Omkring kl. 9 blev der så underlig lyst i gaden, og det viste sig, at et helt fakkeltog havde stillet sig op og ville følge os til broen, hvorfra vi skulle sejle over til Snoghøj, hvor en lukket vogn ventede på os for at føre os til Smidstrupgård. Det var nærmest sømændene og marsvinjægerne, som ville vise far, hvis trofaste kunder de var, en opmærksomhed ved hans første datters bryllup, men også min mand var jo en kendt personlighed i byen. Det var et helt stort tog, der fulgte os ned ad Smedegade og Brogade, og hele broen var fuld af mennesker, som ville se os drage af. Under leve- og hurraråb sejlede vi ud på Lillebælt, og så lysene forsvinde lidt efter lidt.

Og dermed sluttede Oline Thidemanns tilværelse i Middelfart.

Summary

Being a Child in Middelfart around 1870

Oline Marie Thidemann was born in a merchant's house in Middelfart in 1861 as the fifth of 11 children. It appears from her narrative that the business activities of the house played a very insignificant part in her childish world, in spite of the fact that these were exactly what gave life to the house and provided the children with a playground which she, too, knew how to use. What took place within the framework of the family played a much more significant part to her, for it was here that she learned patiently to handle a needle and thread, learned responsibility for her younger sisters and brothers from the time when as a very young child she was charged with the task of looking after them when they went swimming in the fresh waters of the Little Belt, and she learned what could be demanded of a well-ordered household.

Great importance was attached to providing the children with literary culture and one of her teachers, especially, made an indelible impression on her because of her free and imaginative arrangement of the subject-matter. Her education also included dancing and piano lessons.

Also more dramatic events left their stamp. One summer there was scarlet fever in the town, her mother fell ill and a newborn sister had to be left to the care of a dry-nurse with fatal consequences. In the autumn of 1872 several of the children were infected with smallpox during a visit to Copenhagen and the youngest, who had not been vaccinated, had to spend months isolated in an attic, nursed by an old woman.